

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ
БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ
ӘДІСТЕМЕСІ

Орындаған: Жүнісбек Жанболат

Әрбір адам өзінің өмірлік жолын өзі құрып, таңдау жасайды. Өзге адамдармен де өзі қарым-қатынас орнатады. Сонымен қатар, өз өмірінде кейбір қателерді өзі жасап, өзі түзеп жатады. Отбасы мен білім беру орталықтарының алдына қойған мақсаттары – қажетті нәтижеге қол жеткізу үшін өсіп келе жатқан адамның жекелік қасиеттеріне тікелей әсер ету ғана емес, сонымен қатар, өзіндік дамуы мен өзіндік сана механизмдерін жетілдіруде өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі қалыптастыру, өзін-өзі құруы үшін қажетті жағдайды жасау болып табылады.

- * Даму – адамның сандық және сапалық өзгерістерінің жүрісі мен нәтижесі. Даму нәтижесінде адам биологиялық түр және әлеуметтік тіршілік иесі болып жетіледі. Адамның биологиялық сипаты өз ішіне морфологиялық, биохимиялық, физиологиялық өзгерістерді қамтыған тән- дене дамуынан көрінеді. Ал әлеуметтік даму оның психикалық, рухани, интеллектуал кемелденуінен байқалады.
- * Егер адам сана және өзіндік санаға ие болып, өз бетінше жаңғыртушы іс-әрекет орындауға қабілетті болса, онда ол адам тұлға деп аталады. Адам тұлға болып туылмайды, ол қасиеттік дәреже даму барысында қалыптасады. “Адам” ұғымынан өзгеше “тұлға” түсінігі – адамның қоғамдық қатынастар, басқа адамдармен араласу ықпалында қалыптасқан әлеуметтік сапа-қасиеттерін білдіреді. Тұлға ретінде әрбір адам әлеуметтік жүйеде мақсат бағдарлы және ойластырылған тәрбие барысында қалыптасады. Әрбір тұлға, бір жағынан, қоғамдық тәжірибені игеру деңгейімен, екінші жағынан, материалдық және рухани құндылықтар қорына қосқан қоғамдық үлесімен танылады. Тұлға болып жетілу үшін адам өзіне табиғаттан берілген және өмір мен тәрбие желісінде қалыптасқан ішкі қасиеттерін нақты практикалық қызметте аша білуі шарт.

- Сонымен ”Жеке тұлғаның жекелік өсуі“ ұғымының мәні:
- О.В.Неширинский: “Адам өзінің өсіп жетілуі барысында көптеген параметрлер бойынша өзгереді, ол кейбір қасиеттерден арылып, ал кейбір қасиеттерді өзіне алады. Оның бойындағы әрбір іс-әрекеттер әсер ететін мотивтер бірде көбейіп, бірде азайып отырады”.
- Н.Л.Иванова жекелік өсу туралы қазіргі кезде зерттеушілердің пікірлерін жалпылай келе мынадай тұжырым жасайды: бұл процесті сипаттайтын жалпы келісілген феномен – “Өзін-өзі дамытуда жеке адам бойындағы өзгерістің позитивті жақтарының көп болуы”.
- Адам индивид болып туылады, ал жеке тұлға болып қалыптасады.

* **Адам қоршаған ортаны таниды, сонымен бірге сол ортамен белсенді қатынас арқылы өзін де таниды. Қалыптасу кезеңдерін анықтап, олардағы жаңа мүмкіндіктерді субъект ретінде басқа заттар мен адамдардан өзін айырады; өз бетімен қоршаған ортаға әсер ететін әрекеттерді қарастырады. Бастапқы кезде басқалардың өзі туралы білетіндерінің интериоризациялану механизмінің орны маңызды. Осылай игеріп пайдаланады:**

- * **1) құндылықтар, бағалау және өзін-өзі бағалау мөлшері (нормалары);**
- * **2)өзінің бейнесі;**
- * **3)өзіне қатынасы және ата-анасының ол туралы бағалаулары;**
- * **4)басқалардың бағалаулары;**
- * **5) қылықтарын басқару (түзету) жолдары;**
- * **6)үміттену және талаптану деңгейлері.**

- Сана өзіндік санадан, «мен»-нен туындамайды, керісінше өзіндік сана тұлға санасы мен оның дербес субъект ретінде даму барысында дамиды. Практикалық және теориялық іс-әрекеттің субъектісі боларда, оның «мен»-і сол үрдісте қалыптасады.
- Өзін түсініп және «Мен» ұғымының қалыптасуы, заттарға және ситуа-цияларға қатынасы оның оқу іс-әрекетіне, еріктік сферасына, болашақ өмірлік жолының анықталуына септігін тигізеді. Өзіндік сана, өзінің «Менін» ұғыну адамның тұлға ретінде жетілуінің нәтижесі. Өзіндік сана тұлғаның әрекеттік қатынас түрінің феноменологиялық түрге айналуының себебі және субъектісі болып танылады. Өзіндік сана жоғары психикалық функциялардың дамуына негіз болады. Өзіндік сана тұтас субъектіге тән және өз іс-әрекетін, айналадағылармен қатынасын ұйымдастыруға қызмет атқарады. Мұны екі кезеңге бөлуге болады:
 - 1) өзінің ерекшелігін басқалардың өзгешеліктерін тану арқылы білу, салыстыру және дифференциациялау;
 - 2)өзін-өзі талдауды қолдану.

* Сана құрылымы әр түрлі деңгейде болуы мүмкін:

- * 1.Нақты іс-әрекеттің мотивациялануы («идеалды-Мен») ұғымында немесе қазіргі-Мен, «болашақ-Меннің» сәйкес келмеуінен де болады.
- * 2.Мақсатты құрастыруға қатысу.
- * 3.Қандай-да бір әрекеттерге тыйым салу.
- * 4.Айналадағыларға қатынасты себептендіру.
- * 5.Қандайда бір тұлағалық қасиеттердің дамуына әсер ету.

- *Өзін-өзі бағалау өзін-өзі басқаруды* іске асырудың «өзегі» бола мотивацияның құрылымына еніп, өзін басқарудың бағыттылығын, құралдарын таңдауды және қылықтың нәтижелі болуын талқылай анықтайды. Барлық ұғынылған қылықтық реакцияларды және жүріс тұрыстарын дифференцияланған және адекватты көрінісі, қылығын басқара алуының жеткілікті дәрежедегі деңгейі, өзіндік сананы тұтастай дамып жетілген дәрежесіне, басқалардың бағалауына емес өзін-өзі адекватты бағалауына және өзін-өзі бағалауға зейінін бағдарлауға сәйкес келеді. Өзін-өзі бағалау - бастапқы кезде басқалардың өзін бағалауының интериоризациясының нәтижесі соңынан эмансипацияланып айналадағылардың бағасынан қылықты ішінен басқаратын зейінділікке біртіндеп ауысады.
- Өзін-өзі реттеп басқарудың екі деңгейлі үрдістерін бөліп айтуға болады:
- 1. Тактикалық нақты қылық актісі үрдісінде өзін басқару айқын уақыт аралығымен шектеледі;
- 2. Стратегиялық - мұны өзін ұйымдастыру деңгейі деп атауға болады - белгілі уақытқа созылған үрдіс, тұлғалық өзгеруін жоспарлауымен, даралы тұтастай бағыттауды қамтамасыздандырып, өзін-өзі тәрбиелеумен байланысты.

-
- Өзін-өзі реттеп басқарудың үрдістерінде өмірлік мотивтерін бір-біріне бағындыруды қамтып, мотивтер иерархиясын ұұрастыруға, даралық және әлеуметтік мотивтер мен рухтық мотивтер арасындағы келіспеушіліктерді шешуге жәрдемдеседі.
 - Өзіндік сананың әлеуметтік-реттеушілік функциясы ретінде:
 - өзінің теңдестігін ұғынуды,
 - белсенді, іс-әрекеттің негізі ретінде өз «менін» ұғынуды,
 - өзінің психикалық қасиеттері мен сапаларын ұғынуды,
 - өзін-өзі әлеуметтік-адамгершілік бағалаулардың белгілі бір жүйелігі қарастырылады.

**Тындағандарыңызға
рахмет !!!**

